

ETYKA ZAWODÓW PRAWNICZYCH

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

An aerial photograph of a city, likely Krakow, showing a dense cluster of buildings with red-tiled roofs and several ornate, gilded roof decorations. The sky is filled with soft, white clouds. The entire image is overlaid with a semi-transparent purple filter. A dark purple rectangular box is positioned in the upper right quadrant, containing the title and author information in white and light purple text.

typy postaw prawnika

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

TYPOWE MODELE RELACJI PRAWNIK – KLIENT

W polskiej literaturze prezentacji **typowych modeli relacji prawnik-klient** dokonał Ryszard Sarkowicz, opierając się na bogatym piśmiennictwie amerykańskim. Swą analizę oparł na dwóch kryteriach:

- 1) **kto w relacji prawnik-klient dokonuje ostatecznie wyboru strategii prawnej mającej chronić interesy klienta,**
- 2) **kto dokonuje wyborów moralnych w trakcie projektowania i realizacji tej strategii.**

R. Sarkowicz, *Amerykańska etyka prawnicza*, Zakamycze Kantor Wydawniczy, 2004

PRAWNIK – OJCIEC CHRZESTNY (THE LAWYER AS GODFATHER)

- prawnik **przyjmuje na siebie ciężar podejmowania decyzji** zarówno w sferze wyboru **środków prawnych** dla ochrony interesów klienta, jak i w zakresie **wyborów o charakterze moralnym**, (jeżeli zachodzi taka konieczność – prawnik sam podejmuje wybory moralne)
- w relacji z takim prawnikiem **klient winien przyjąć postawę dziecka prowadzonego za rękę przez rodzica**:
  - * **prawnik góruje nad swym klientem wiedzą prawniczą**, co zwalnia klienta z obowiązku podejmowania jakichkolwiek decyzji,
  - * **klient** traktowany jest zupełnie „**jak dziecko**”,
  - * **klient całkowicie zawiera się prawnikowi**, który dba o jego interesy,
  - * **brak autonomii klienta**, nie jest on informowany, nie ma większego wpływu na sposób prowadzenia sprawy,
- **jedyny cel prawnika – interes klienta – interes redukowany do interesu ekonomicznego (majątkowego)**,
- prawnik-ojciec chrzestny nie wykazuje nadmiernej wrażliwości moralnej traktując swą funkcję jako **realizację roli sprawnego rzemieślnika**,
  - * liczy się przede wszystkim **efektywność** działania,
  - * **moralność odsuwana na jest na drugi plan**,
  - * **prawnik ignoruje wątpliwości moralne klienta** – „wie lepiej” co jest dla niego (tj. dla klienta) dobre,
- uzasadnienie – **prawnik jest patriarchalnym ojcem**

PRAWNIK – OJCIEC CHRZESTNY (THE LAWYER AS GODFATHER)

WADY I WĄTPLIWOŚCI

- niejasna jest kategoria interesu,
- interes klienta jest redukowany wyłącznie do interesu ekonomicznego,
- amoralizm prawnika – sprowadzenie zawodu prawnika wyłącznie do kategorii rzemiosła,
- **prawnik nas całkowicie odciąży** – zmienna postać niezależności zależna od tego, kto jest klientem,
- **skrajnie paternalistyczna postawa**, klient jest zdecydowanie niżej postawiony, asymetryczność postawy wynika z wiedzy. Najpopularniejsza postawa w Ameryce.
- nie każdy chce być prowadzony za rękę, wiele zależy również od predyspozycji prawnika,

PRAWNIK – OJCIEC CHRZESTNY (THE LAWYER AS GODFATHER)

WADY I WĄTPLIWOŚCI

- model ojca chrzestnego **pasuje do wizji prawnika prowadzącego własną Kancelarię** – trudno o zastosowanie tego modelu do wielkich korporacji, gdzie czasami jedną sprawą zajmuje się kilka osób (kto ma być w takiej sytuacji ojcem chrzestnym?)
  - * *summa summarum*, w korporacji mamy do czynienia z rozmyciem odpowiedzialności, bowiem jak mają odpowiadać wszyscy to *de facto* nie odpowiada nikt,
  - * natomiast ewentualna wina można obarczyć osobę, składającą ostateczny podpis.
- obecnie **dominują wymagania wobec prawnika** sprowadzające się do:
  - * umiejętności holistycznych – prawnik potrafi spojrzeć na problem, ma wiedzę, wiedzę o systemie prawnym, o systemie danej gałęzi itd.
  - * oczekuje się niesamowicie szczegółowej i specjalistycznej wiedzy w takim znaczeniu, że prawnik zna się na „konkretnych typach spraw”,

PRAWNIK – NAJEMNIK (THE LAWYER AS HIRED GUN)

Prawnik-najemnik lub bardziej **dosłownie** "**prawnik-wynajęty rewolwer**" – wszelkie decyzje w zakresie moralności i wyboru środków działania pozostawia klientowi

- **rola prawnika ogranicza się do wskazania właściwych środków służących realizacji celów wyznaczonych przez klienta,**
- **prawnik** nie stawia zasadniczo kwestii moralnych, jego jedynym zadaniem jest **pomóc klientowi rozszerzyć jego autonomię,**
- **cele, metody i działania prawnika są zdominowane przez interes klienta** i całkowicie przez niego kontrolowane,
- **wszystkie wybory, a więc i wybory moralne należą do klienta**
- **prawnik jest jedynie „narzędziem działania” klienta**
- założenie jest zatem takie, że **prawnik nie jest odpowiedzialny za wybory moralne klienta** – działa jako wykonawca
- praca prawnika sprowadza się do przygotowania możliwości działania – wybiera klient
- **preferencje moralne** są zatem dostrzegane i przekazywane klientowi

PRAWNIK – NAJEMNIK (THE LAWYER AS HIRED GUN)

- **neutralny aksjologicznie – figura oparta na aksjologii klienta**
- **prawnik** występuje tu jako **podmiot profesjonalny**, który przedstawi klientowi możliwości rozwiązania sprawy, ale ostateczna decyzja należy do klienta
- charakteryzuje się **najwyższym stopniem poszanowania autonomii klienta**, jednakże jest nie do zaakceptowania, gdyż **przyjęcie tego modelu oznaczałoby złamanie większości akceptowanych obecnie zasad etyki zawodowej prawników**
- w tym układzie **odpowiedzialny jest klient** (autonomia klienta)
- **uzasadnienie** – liberalizm amerykański – swoboda w dochodzeniu do swoich praw, założenie o fundamentalnie dobrej naturze człowieka, uzasadnienie w oparciu o społeczny podział pracy – **traktowanie prawniczego rzemiosła jako zawodu czysto technicznego**

PRAWNIK – NAJEMNIK (THE LAWYER AS HIRED GUN)

WADY I WĄTPLIWOŚCI

- figura niosąca za sobą bardzo **duże koszty**,
- funkcjonalny prawnik – **relacja jest odwrócona**, bowiem **wyżej w hierarchii znajduje się klient**,
- **prawnik, który najbardziej słucha klienta** (obok przyjaciela) – nie ocenia klienta, nie pyta "po co?", "dlaczego?",
- brak niebezpieczeństwa w stosunku do dokonywania oceny zachowań klienta. Ocena klienta nie stanowi, nie należy do zakresu obowiązków prawnika – **figura ta nie jest obarczona ryzykiem moralizowania**,
- od **prawników** często wymaga się **działania na zasadzie „wykonawcy” spełniającego określone założenia klienta:**
  - * tutaj **klientem są zazwyczaj duże podmioty**, które mają wiedzę prawniczą, niemniej jednak potrzebują "ostatecznego głosu" uznanej Kancelarii,
- **prawnik powinien klientowi ukazać wszystkie konsekwencje**, także te niekorzystne z punktu widzenia samego zleceniodawcy

PRAWNIK – GURU

- **prawnik-guru**, mając **świadomość swojej przewagi**, wynikającej z posiadanej **wiedzy prawniczej** i zgromadzonego **doświadczenia**, przekazuje instrukcje postępowania, którym klient jest zasadniczo podporządkowany,
- w tym modelu **prawnik dużą wagę przykładą do moralnej strony podejmowania decyzji** (to właśnie różni model prawnika-guru od modelu prawnika-ojca chrzestnego)
- prawnik-guru **dąży nie tyle do wybrania najskuteczniejszego sposobu postępowania, co do znalezienia wzoru zachowania optymalnego z punktu widzenia moralnego**,
  - * nie eliminuje ze swojego działania czynnika moralnego, ale
  - * wyręcza klienta w wyborach moralnych
  - * narzucając własny system aksjologiczny
- to prawnik **wskazuje drogę moralnego postępowania** w danej sprawie,
- jest "guru", a więc to za nim "podąża" klient,
- **ekspert aksjologii / rzemiosła prawniczego**,
- **załatwia sprawę od A do Z**,
- **uzasadnienie** – "wyższość" prawnika nad klientem, prawnik z racji swojego wykształcenia i doświadczenia ma „przewagę” nad klientem, ma lepszą wrażliwość i intuicję moralną od klienta

PRAWNIK – GURU

WADY I WĄTPLIWOŚCI

- problematyczne jest przede wszystkim to, **czy istotnie prawnicy mają intuicję moralną**
  - * z jednej strony **figura ta buduje pewien „etos prawniczy”**, pojmowanie prawnika jako elit w wymiarze społecznym. Ale **czy, i na ile ma to oparcie w rzeczywistości?** Budzi to pewien uzasadniony niepokój,
  - * **prawnik jest w tym ujęciu bardziej moralny niż reszta społeczeństwa**. Chodzi o moralność samego prawnika, który ma prawo oceniać klienta,
  - * najbardziej **niebezpieczne** jest tu **samo założenie o moralnej doskonałości prawnika**.
- **prawnik-guru wyznacza kierunek działań** – istnieje zagrożenie, że prawnik może dopuścić się **manipulacji**,
  - **obrona stanowiska**:
    - * na poziomie **moralności obowiązku** (moralność społeczna),
    - * **prawo jest oparte** na pewnego rodzaju **koścu aksjologicznym** (godność ludzka, równość ludzi, zakaz okrucieństwa),
    - * jeżeli prawnik ma urzeczywistniać moralność, to **guru** może być **odzwierciedleniem moralności obowiązku** – gdzie prawnik guru będzie rozumiany jako „**agent moralności obowiązku**”,
    - * przykładowo, w sam **proces edukacji** wbudowana jest już pewna **aksjologia**.
- film: **"Zabić Drozda"**

PRAWNIK – PRZYJACIEL

- **model** często **postulowany** w literaturze amerykańskiej, stosunkowo **rzadko spotykany w praktyce**,
- w ramach tego modelu **prawnik dąży do nawiązania głębszych relacji, relacji przyjaźni ze swoim klientem** (tutaj również ma znaczenie skuteczna ochrona interesów klienta, ale nie jest wysuwana na pierwsze miejsce),
  - * prawnik jest jak „członek rodziny”,
  - * nawiązanie więzi o znamionach przyjaźni z klientem,
- prawnik **towarzyszy klientowi przy podejmowaniu decyzji, dostarcza mu niezbędnych informacji i wspólnie poszukuje rozwiązań optymalnych** z punktu widzenia **efektywności i moralności**,
- relacja ta ma prowadzić obie strony do moralnego rozwoju,
- **starożytne ujęcie przyjaźni** – przyjaźń w rozumieniu arystotelesowskim – znaczenie klasyczne (założenie i współistnienie następujących elementów):
  - 1) przyjaciele **czерpią przyjemność** ze wspólnego **bycia ze sobą**,
  - 2) są sobie **potrzebni i użyteczni**,
  - 3) łączy ich **przywiązanie do dobra** i wspólna **chęć stawania się lepszymi**,
- **"moralne" rozumienie przyjaźni** nakłada na prawnika **obowiązek troski o klienta** i nie kierowania się w pierwszej kolejności względami finansowymi

PRAWNIK – PRZYJACIEL

WADY I WĄTPLIWOŚCI

- model ten jest niedookreślony – **nie jest jasne, na czym ma polegać** charakterystyczne dla tego modelu **wspólne dla prawnika i klienta dążenie do moralnego rozwoju**. Nie jest również jasne, jaką rolę w tych dążeniach ma do spełnienia prawnik,
- **można sobie wyobrazić kilka wersji postaw prawnika, z których wszystkie realizują założenia tego modelu, ale istotnie różnią się między sobą stopniem paternalizmu,**
  - * wydaje się, że najbardziej oczywista wersja tego modelu relacji zakłada, że prawnik, poszukując właściwej drogi postępowania, pozostawia jednak klientowi znaczną swobodę. Przy takim założeniu model ten jest do zaakceptowania w świetle założenia o powstrzymaniu się prawnika od zachowań paternalistycznych.
- **zastrzeżenia o charakterze etyczno-zawodowym** dotyczyć mogą jedynie tego, że w ramach tak rozumianego modelu relacji **bardzo trudno prawnikowi zachować wobec klienta wymaganą postawę niezależności,**
  - * można sobie również wyobrazić sposób realizacji tego modelu relacji, polegający na wyraźnej dominacji prawnika nad klientem. W tym przypadku model prawnika-przyjaciela upodobnia się do modelu prawnika-ojca chrzestnego i oczywiście wykazuje niedopuszczalny poziom paternalizmu.
- **prawnik-przyjaciel a prawnik-terapeuta**
- **relacja symetryczna** – klient potrzebuje porady, prawnik potrzebuje zapłaty za swoje usługi
  - * **niebezpieczeństwo:** kiedy klient traktuje prawnika w kategoriach przyjaciela, to może się pojawić problem z serii „a można taniej? To co jakaś promocyjna stawka dla dobrego znajomego?” itd.

**CZY MOŻLIWYM JEST ODSZUKANIE W
KODEKSIE ETYKI ADWOKACKIEJ TAKICH
POSTANOWIEŃ, KTÓRE WPISUJĄ SIĘ W
KTÓRAKOLWIEK Z OMÓWIONYCH
FIGUR?**

An aerial photograph of a European city, likely Prague, showing a dense cluster of buildings with red-tiled roofs and ornate architectural details. The image is overlaid with a semi-transparent purple filter. A dark purple rectangular box is positioned on the right side of the image, containing the title and author information in white and light purple text.

amerykańska etyka prawnicza

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

AMERYKAŃSKA ETYKA PRAWNICZA

W amerykańskiej etyce prawniczej (*Model Rules of Professional Conduct* z 1983 r.) **autonomia klienta jest wartością chronioną przez normy deontologiczne.**

Ochrona ta przejawia się w wyrażonych *explicite* obowiązkach:

- informowania klienta o alternatywnych środkach prawnych, które można zastosować dla ochrony jego interesów,
- informowania klienta o stanie sprawy,
- konsultowania z klientem planowanej strategii postępowania, oraz
- uzyskiwania zgody klienta na dokonanie (lub zaniechanie dokonania) istotnych czynności, które pociągają za sobą nieodwracalne konsekwencje (wniesienie sprawy do sądu, powołanie klienta na świadka, wniesienie środka odwoławczego itp.

Polski Kodeks Etyki Adwokackiej nakazuje adwokatowi **czuwać nad biegiem sprawy i informować klienta o jej postępach i wyniku** (§ 49), jednak w wyraźny sposób **uzyskania zgody klienta** Kodeks wymaga **jedynie dla zaniechania wniesienia środka odwoławczego** (§ 56).

AMERYKAŃSKA ETYKA PRAWNICZA

Regulacja amerykańska wykazuje większe poszanowanie dla autonomii klienta aniżeli polskie kodeksy deontologiczne.

Bardziej rygorystycznie przeciwstawia się przyjmowaniu przez prawników postawy paternalistycznej.

Doktryna amerykańska wyraźnie opowiada się za **poszanowaniem autonomii klienta, którego siła woli lub zdolność zrozumienia własnej sytuacji są ograniczone** z powodu psychicznej ułomności, braku życiowego doświadczenia wynikającego z młodego wieku lub utraty sił witalnych spowodowanej wiekiem podeszłym.

W przypadku, **gdy klient żąda dokonania w jego imieniu czynności**, która zgodnie z wiedzą prawnika **nie jest racjonalna, celowa** lub wręcz **może klientowi zaszkodzić**, powinien skorzystać z którejś z następujących możliwości:

- 1) próbować **przekonać klienta do podjęcia innych działań**,
- 2) **wypowiedzieć** stosunek reprezentacji (w ostateczności),
- 3) złożyć **wniosek o ustanowienie opiekuna prawnego** dla klienta,
- 4) uzyskać **zgode osób najbliższych klienta** (rodziny, przyjaciela) **na zaniechanie czynności**, której dokonania klient się domaga,
- 5) **działać jako de facto opiekun prawny**,
- 6) **wykonywać zalecenia klienta** (tylko wtedy, gdy dokonanie ich nie przyniesie klientowi nieodwracalnej szkody).

POLSKIE KODEKSY DEONTOLOGICZNE

Obowiązujące obecnie **polskie prawnicze kodeksy deontologiczne w ogóle nie zawierają regulacji dotyczących klienta znajdującego się w takiej szczególnej sytuacji.** Zastosowanie mogą w takim przypadku znaleźć ogólne zasady postępowania wyrażone w kodeksach, a więc przede wszystkim **zasada informowania klienta o postępach sprawy i jej wyniku** (§ 49 KEA).

Choć w etyce prawniczej zarówno w stanach Zjednoczonych jak i w Polsce **autonomia klienta jest istotną wartością podlegającą ochronie**, to jednak w obu systemach deontologicznych **dopuszcza się postawę paternalistyczną**, przynajmniej w wersji *soft paternalism*, **jeśli ma to zapobiec nieodwracalnej szkodzie klienta będącego osobą o ograniczonej zdolności zrozumienia swej sytuacji.**